

Fiolbyggare i Södertälje söker träton med rakblad

— Inte kan man tala om sänt. Det är en hela livets forskning och allt vad man läst, säger Oscar Kihlberg om fiolbyggarkonsten — snart 60-årig västernorrlänning från Helgum och en av Sveriges 500 organiserade fiolbyggare. Ett 25-tal fioler har han byggt i sitt liv. Började gjorde han för mer än 40 år sedan. På vägen hemma i södertäljelägen-

— Jag sitter och karvar på fritiden. Jag kan bara inte hålla mig, säger Oscar Kihlberg. Men jag saknar min lilla verkstad i Helgum. Nu får jag ha sängkammaren till fiolbyggerverkstad.

BÖRjade MED FILMREPORTAGE

— Det hela började för över 40 år sedan. Jag såg ett filmreportage om fiolbyggare. Sedan läste jag en dag i Stockholms-Tidningen en re-

— Jag sitter och karvar på fritiden. Jag kan bara inte hålla mig, säger Oscar Kihlberg. Men jag saknar min lilla verkstad i Helgum. Nu får jag ha sängkammaren till fiolbyggerverkstad.

INTE BARA TÄLJA...

— Mina första trevande försök som fiolbyggare gjorde jag redan när jag var under 20 år. Sedan dess har det blivit ett 25-tal fioler — och många, många reparationer.

heten — på Björknäsvägen — hänger några utsökt vackert arbetade Kihlberg-fioler i den ädla form som utvecklades av den sk. Cremona-skolan på 1720-talet. Inte under 300 timmar tar det för Oskar Kihlberg att bygga en fiol. Känslan för instrumentbyggandet "går i släkten". Farfar var känd dalaorgelbyggare.

Men det gäller inte bara att lära sig att tälja fram en fiolkropp. Fiolen skall ha träets grundton och det gäller att avstämma den rätt.

— Det finns knepiga och dyra mätinstrument att ta till. Men det räcker inte med att bara mäta sig fram. Här nalkas vi de stora mästarnas hemligheter. Hemligheter om hur man skall få fram en samstämd grundton. Tyskarna har sin metod, fransmännen sin.

Jag ansluter mig till en gammal

metod att uppdelat klangplattan i sju fält vid avstämningen. Jag drar ett rakblad sakta över fiolkroppen/klangplattan. Det räcker för att jag skall kunna lyssna till träets ton. En nagel är alldeles för hård att använda. Den skulle bara ge fula rispor.

1.000 PROCENT EXAKTHET

— Det lustiga är att precisionen i fiolbyggandet ofta ligger på detaljer som lekmanen inte tänker på — det kan gälla sarglinjerna som borde vara 1.000 proc. exakta eller på att försöka få plana ytor när man skall limma ihop de två sidorna av fiolkroppen. Kanterna måste vara 100-procentigt plana annars får man inte fram den djupa underbara tonen.

TURKISK LÖNN FÖR MÄSTARN

— Det klassiska fiolmaterialet är lönnen. Det finns hela 14 olika lönnsorter att välja på. Men de gamla mästarna föredrog den turkiska lönnen.

Idag är det europeiska lönnbeståndet illa skövlat. 10 miljoner fioler ungefär har tillverkats under tiderna. För en 200-250 år sedan satt hela byar i Mellanuropa och snickrade fioler. Det sätter sina spår.

LÅNGTAR EFTER NEPAL-TRÄ

Bara på en plats kan man nu hitta ett orört lönnbestånd av rätt

— Nuförtiden spelar jag inte så mycket fiol. Men det är givet att jag väl känner till grundreglerna för spelandet, säger Oscar Kihlberg och spelar "en låt" för dotterdottern Inger Holst. Hemma i Helgum har Oscar Kihlberg en gammal fin Magini-fiol — som han köpt av centerpartichefen Hedlunds far..

Själv bygger Oscar Kihlberg sina fioler i den ädla stil som Cremona-skolan odlade på 1720-talet. Men vackrast tycker han 1713 års Stradivaris är. Här visar Oscar Kihlberg en skiss på denna fiol — byggd av Antonius Stradivaris — med fulländad profil och resonans.

av Antonius Stradivaris — hör till de allra vackraste, med fulländad profil och resonans. Men själv bygger jag mina fioler i Stradivaris-stil — men så som de byggdes av Cremona-skolan på 1720-talet.

FRAGA OM SVÄNGNINGSTAL

— Fiolbyggarnas teorier har växlat genom århundradena. Somliga anser att botten skall vara tjockare än locket. Andra tycker att tunnare botten och tjockare lock ger snabbare reaktion hos fiolen. Men allt är en fråga om subtila svängningstal!

STÄMDE EFTER HEIFETZ

— Jag avstämmer mina fioler efter de gamla mästarnas beprövade tabeller. En gång hörde jag Jascha Heifetz spela i radio. Speakern berättade att hans fiol var stämd efter Guarneris principer. Mitt fiollock var i närheten av de talen. Men botten hade ett helt annat tal.

Jag stämde om min fiol efter Heifetz' och fick en helt annan ton, en villigare och snabbare fiol. Så nog stämmer de gamla erfarenheter än. Det rör sig verkligen inte bara om tillfälligheter!

MÄSTARFIOL SPELBAR EFTER 40 ÅR

— Egentligen tar det sju år innan en ny fiol är riktigt färdig. Oxideringen är verkligen inte klar bara för att fiolen är "tagor". De gamla experterna räknade med att en mästarfiol var spelbar först efter 40 år.

GUMMIGUTTA OCH ADELLACK

— Jag använder den fina, dyrbara venetianska terpentinen för att lösa ut de ädelacker jag målar mina fioler med. Först tar jag den brun- eller rödgula gummiguttan, egentligen nintorkad mjölksocker från ett träslag i Bortre Indien. Sedan använder jag mest färgen, "rött sandelträ". Varje fiol kräver minst en 20 bearbetningar med penseln.

400 KG:S TRYCK

— Men det är mycket man skall tänka på — även om man bara har fiolbyggandet till hobby: ställhöjden skall vara den rätta, 35 mm, greppbrädan får varken bli för hög eller för låg, bärhöljen igenom fiolkroppen måste vara anpassad för att motstå 400 kgs tryck när alla strängarna är spända. Bänderingen skall vara riktig på millimetern.

EGNA SPECIALVERKTYG

— Men jag har mina egna specialverktyg till hjälp: bl.a. en gammal tunn stålkniv som jag skulle bli rent olycklig om jag skulle förlora, och ett skärverktyg för parallella linjer som jag gjort själv av en trekantsnål.

Det är märkligt med fioler. Är man fast så är man i det här. Men jag inte bara bygger fioler. Jag reparerar också.

SPRUCKEN BOTTEN SKÄR I HJÄRTAT

— Ibland skär det en i hjärtrotterna när man ser någon ute som spelar på en illa skött fiol med t.ex. sprucken botten. Man skulle vilja gå fram och be att få laga den nästan av bara rent ideella skäl.

Därför är det en verklig glädje när man någon gång kan återställa en illa skött gammal fiol i sitt ursprungliga skick — i perfekt kondition.

"JAG SKULLE HA LEVAT PÅ 1700-TALET"

— Det är lustigt, säger plötsligt herr Kihlberg och ser fundersam ut mitt bland alla sina vackra fioler, men helst skulle jag nog ha velat leva på 16-1700-talet när så många snillen verkade inom alla områden av den europeiska kulturen — med sniderier, bildhuggeri, trätäljeri, måleri, t.ex.

Och då gjorde man framförallt de allra underbaraste violinerna. Nutidens fiolbyggare kan vara framstående men de når aldrig upp i klass med de gamla mästarna. De kunde konsten att förena ett utsökt yttre med en underbar renhet i kvint och övertoner. Ja, då skulle man verkligen ha levat!

TEXT: DUKE
BILD: KJELL

sort — borta i Nepal på höjderna, 2.000 meter över havet. Det rör sig om en lönnart som växer ytterst litet varje år och ger ett oerhört tätväxt trä. Och det är just vad som behövs för att bygga en fin fiol. Tänk om man en gång skulle kunna få bygga en fiol av Nepal-lönn. Det vore en upplevelse. Men har man tur kan man ännu få fint lönnträ från höglandet norr om Italien. Det kan vara så finkornigt att man får ta till förstoringsglaset.

TONTRÄ

— De gamla mästarna hade en omdiskuterad teori om vad de kallade "tonträ" — att det finns ljud i träet redan på ett tidigt tillverkningsstadium om det rör sig om ett gott fiolträ. Jag tror de hade rätt.

Gran är t.ex. ett utsökt bra material. Men det gäller att se upp med allt fiolvirke. Höstveden t.ex. — de mörka ränderna i virket som är som en hornhinna och stagar stammen — får bara vara rakbladstunna.

Jag har sett fina lönnar som fällt i Södertälje. Men "årsringarna" har varit alldeles för kraftiga.

BYGGER SOM CREMONA-SKOLAN

— Frågan om formen på fiolen är en personlig smaksak. Jag tycker att 1713 års Stradivaris — byggd

